

KANDIDAT

4985

PRØVE

NO-209 1 Litteraturteori og tekstanalyse

Emnekode	NO-209
Vurderingsform	Hjemmeeksamen
Starttid	03.12.2018 10:00
Sluttid	10.12.2018 14:00
Sensurfrist	03.01.2019 00:59
PDF opprettet	12.11.2019 13:00
Opprettet av	Digital Eksamen

NO-209 / NOU209, generell informasjon

Emnekode: NO-209 / NOU209

Emnenavn: Litteraturteori og tekstanalyse

Utlevering: 03.12.18 kl. 10.00

Innlevering: 10.12.18 kl. 14.00

Informasjon om innlevering av semesteroppgaver og hjemmeksamen:

<http://www.uia.no/student/eksamen/innlevering-av-oppgaver>

Oppgavetekst:

Du skal svare på én av oppgavene.

1. Økokritikk

a) Gjør rede for relevante deler av økokritisk litteraturteori.

b) Formuler noen analytiske spørsmål på grunnlag av a) og med tanke på c).

c) Vis hvordan miljø og natur tematiseres i Brit Bildøens *Sju dager i august* og Nils-Aslak Valkeapääs *Jorda, min mor*. Pek på likheter og forskjeller.

eller

2. Knut Hamsuns Pan

a) Gi en narratologisk analyse av Knut Hamsuns *Pan*, ut fra Petter Aaslestad's *Narratologi*. Husk å forklare hva de teoretiske begrepene betyr.

b) Analyser også romanen ut fra et eller flere selvvalgte teoretiske perspektiver, f.eks. feministisk, økokritisk, formalistisk. Forklar hvorfor du velger akkurat denne/disse, og hvilke analytiske spørsmål du synes er relevante å stille.

c) Hva mener du er de sentrale temaene i *Pan*?

Tillatte hjelpemidler: Alle

Vennligst svar på spørsmålene under før du klikker deg videre til neste side:

Kan besvarelsen brukes til undervisningsformål?

Ja

Nei

Jeg bekrefter at jeg ikke siterer eller på annen måte bruker andres arbeider uten at dette er oppgitt, og at alle referanser er oppgitt i litteraturlisten:

Ja

Nei

Besvart.

1 NO-209 / NOU209, innleveringside

Last opp din besvarelse, vær nøye med å velge riktig fil.

Filen må være i PDF format!

Etter at filen er lastet opp, klikker du deg videre til neste side.

Din fil ble lastet opp og lagret i besvarelsen din.

 Last ned

 Fjern

 Erstatt

Filnavn: Hjemmeeksamen, NO-209, H2018.pdf

Filtype: application/pdf

Filstørrelse: 309.94 KB

Opplastingstidspunkt: 09.12.2018 19:39

Status: Lagret

Besvart.

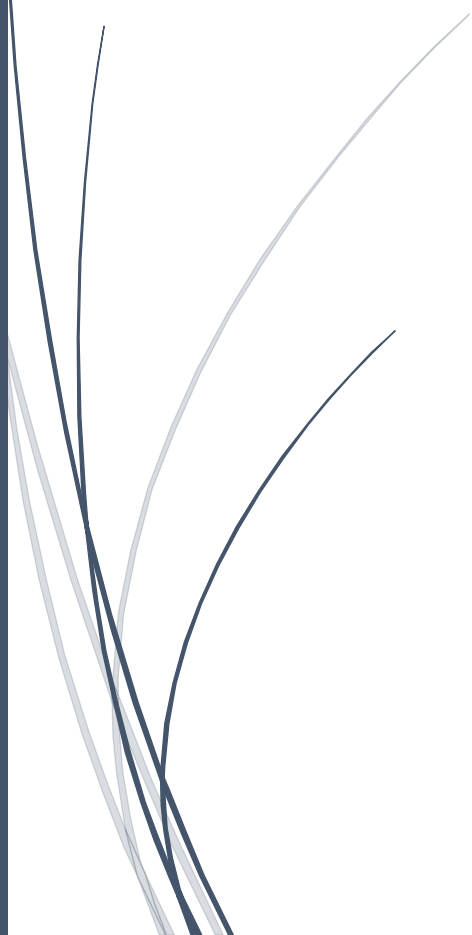

Kandidatnummer: 4985

NO-209

Hjemmeeksamen 2018

En økokritisk analyse av *Sju dager i august* og *Jorda, min mor*

Innholdsfortegnelse

1.0	Innledning	2
2.0	Økokritisk litteraturteori.....	2
2.1	Økofeminisme	3
2.2	Postkolonial økologi.....	4
2.3	Antroposentrisme, økosentrisme og dualisme	4
2.4	Klima- og miljøutfordringer	5
3.0	Tekstanalytiske spørsmål.....	6
4.0	Introduksjon av <i>Sju dager i august</i> (2015) og <i>Jorda, min mor</i> (2006).....	6
4.1	<i>Sju dager i august</i>	6
4.2	<i>Jorda, min mor</i>	7
5.0	En økokritisk analyse av <i>Sju dager i august</i> og <i>Jorda, min mor</i>	7
5.1	Hvilke holdninger har menneskene i de litterære verkene til naturen?.....	8
5.1.1	Er det antroposentriske- eller økosentriske tendenser som dominerer i teksten?.....	10
5.2	Hvilken verdi har mennesket og naturen i teksten?.....	11
5.2.1	Kan det kalles dualisme?.....	14
5.3	Hvem er det som står «nærmest» naturen?	15
6.0	Avslutning	18
7.0	Litteraturliste.....	19

1.0 Innledning

I denne oppgaven skal ta for meg den kontekstorienterte leserteorien, økokritikk. Innledningsvis i denne oppgaven vil jeg starte med å gjøre rede for relevante deler og begreper innenfor økokritisk litteraturteori, med hovedfokus på forholdet mellom mennesket og naturen, men også hva klima- og miljøutfordringer er. Deretter skal jeg bruke denne teorien til å formulere noen tekstanalytiske spørsmål som kan «åpne» ulike sider ved to skjønnlitterære tekster. Disse to skjønnlitterære tekstene er *Sju dager i august* (2015) av Brit Bildøen og *Jorda, min mor* (2006) av Nils-Aslak Valkeapää. Før selve analysen av disse to litterære verkene vil jeg gi en kort introduksjon av dem, slik at vi har et utgangspunkt for analysen. Etter dette skal jeg med utgangspunkt i de tekstanalytiske spørsmålene jeg har laget, drøfte og analysere disse to litterære verkene, med fokus på hvordan forholdet er mellom mennesket og natur, men også hvordan natur og miljø tematiseres, jeg vi også peke på noen likheter og ulikheter i verkene.

Først starter jeg med å se på hva økokritisk litteraturteori innebærer, for så å gå inn på spesifikke teoretiske retninger innenfor den.

2.0 Økokritisk litteraturteori

Økokritisk litteraturteori er en kontekstorientert teori, noe som innebærer at en ser på sammenhenger mellom tekst, kultur og samfunnet, og i boka *Litteraturteori* (2013) tar Mads B. Claudi utgangspunkt i Cheryll Glotfelty's definisjon av økokritikk, hvor økokritikk forstås som studiet av forholdet mellom litteratur og miljø (Claudi, 2013, s.241). Mens Oxford English Dictionary utdyper denne definisjonen med tanke på at det er miljø og natur i litteratur som skal studeres «(...) field of study which explores how the natural world is portrayed in literature, esp. in relation to modern environmental or ecological concerns» (Oxford English Dictionary, 2018). Dette innebærer at en i økokritiske analyser forsøker å belyse og formidle hvilket syn en har på og begrep om naturen og miljøet i en tekst (Claudi, 2013, s.241).

Seint på 1970-tallet ble økokritikk definert som begrep, men selve utviklingen av økokritikken oppstår for alvor i England og USA på 1980-1990 tallet (Buell, 2005, s.13-15). Her utvikler det seg også i to ulike retninger. I England vendte man blikket tilbake til 1800-tallets romantiske diktning, og med særlig vektlegging av sjangeren pastoral- eller hyrdediktningen. Med Jonathan Bate i spissen, fokuserte man på hvordan overgangen fra jordbrukssamfunn til industrisamfunn ble understreket i poesien, og hvilke endringer i forholdet mellom mennesket og naturen dette førte med seg (Claudi, 2013, s.242).

I USA la man «Nature Writing» til grunn for amerikanske økokritiske studier. «Nature Writing» er en ikke-skjønnlitterær prosaform, men som i likhet med pastoraldiktningen tar for seg individets tilbaketrekning fra sivilisasjonen til naturen (Claudi, 2013, s.244). Her legger de spesielt vekt på den uberørte villmarken, og det mest kjente verket er Lawrence Buell's *The Environmental Imagination* (1995) som tar for seg økologiske kriser som kan oppstå, og menneskers relasjon til naturen (Claudi, 2013, s.244). Men det som er felles for både den engelske- og den amerikanske retningen, er fokuset på naturen.

Her har jeg sett helt generelt på hva økokritisk litteraturteori er, og hva den studerer som sitt forskningsfelt. Videre nå vil jeg gå inn spesielle deler av økokritikk som omhandler spesifikke retninger av økokritisk litteraturteori som vil være relevant for oppgaven videre.

2.1 Økofeminisme

Begrepet feminisme handler om at kvinner og menn skal være likestilte, og at det ikke skal være opprettholdes et skille mellom disse to kjønnene ved at kvinnene undertrykkes. Menn og kvinner skal ha samme rettigheter, like muligheter og samme tilgang på frihet (Claudi, 2013, s.164-165). Simone de Beauvoir hevder at de ulike kjønnene ikke har noen spesifikke egenskaper i seg selv, men at det er samfunnet som produserer kulturelle normer, konvensjoner og forventninger til det enkelte kjønn. Dermed er det ulike forventninger knyttet til det å være mann eller kvinne, kjønn er altså ikke biologisk bestemt, men heller en kulturell størrelse som samfunnet opprettholder (Claudi, 2013, s.164).

Økofeminisme er en teoretisk term som viser at det er en kulturellbetinget relasjon mellom kvinner og natur, da med spesielt fokus på sammenligningen av kvinneundertrykkelse og forsømmelse av naturen (Buell, 2005, s.139). En av de grunnleggende tankene til økofeminister er altså at utnyttelsen av naturen er lik måten en har undertrykt kvinner og andre minoriteter (Grewe-Volpp, 2016, s.210).

Innenfor økofeminismen finnes det flere ulike retninger basert på deres forståelse av forholdet mellom kvinner og naturen, hvor to utav disse er liberal feminisme og radikal kulturell feminisme. Liberal feminisme mener at kvinner og naturen er ikke like, de argumenterer i likhet med Simone de Beauvoir at kvinner må se bort i fra sin «naturlige» feminitet, slik at de ikke lenger er underordnet en mannsdominert kultur og sett på som «de andre», men heller likestilte seg selv med mennene (Grewe-Volpp, 2016, s.211). Mens radikale kulturelle feminister anerkjenner sammenligningen mellom kvinner og natur, fordi de mener at det den kvinnelige kroppen er en kilde til makt og omsorg. Deres syn på miljøproblematikk er rettet mot fremmedgjøring av menn fra måten kvinnen uttrykker kjærlighet og omsorg, fordi mennene mangler den kvinnelige opplevelsen av

reproduksjon og dermed fokuserer mennene på aspektet med døden framfor fødsel (Grewe-Volpp, 2016, s.211-212).

2.2 Postkolonial økologi

Postkolonial økologi er influert av postkolonialistisk teori (Claudi, 2013, s.251). Postkolonialistisk teori er etablert på bakgrunn av koloniseringen av ikke-vestlige landområder, som innebærer hvordan vestlige kolonimakter undertrykte og opprettholdt makten over det koloniserte, der kolonistene så på seg selv som overordnet. Postkolonialistisk litteraturteori tar for seg og analyserer maktforholdet mellom kolonimakten (Vesten) og de marginaliserte (ikke-vestlige) i litteratur (Claudi, 2013, s.190). Økokritikere viser gjennom postkolonial økologi at mennesker i koloniserte land og byer, oftere enn det Vestlige, blir betraktet som en del av naturen. På lik linje som kvinnen, landskapet og dyrene, blir også urbefolkningsgrupper sett på som mer primitiv, enn den vestlige-mannen Andre (Claudi, 2013, s.252). Postkolonial teori og økokritikk har noe til felles, nemlig det at de koloniserte, naturen eller den Andre, må se at deres land og naturområder bli forsømt for at makthaveren setter sin kultur og sine ønsker i sentrum (Banerjee, 2016, s.196).

Litteraturhistorikeren Edward Said låner begrepet diskurs fra Michel Foucault. Begrepet innebærer at det det finnes bestemte måter å snakke, skrive eller tenke på, som blir ansett som bedre enn andre måter innenfor et sosialt, kulturelt eller politisk område (Claudi, 2013, s.195). I postkolonial økologi blir diskurs knyttet til holdninger og oppfatninger vi har om naturen, og hvordan disse holdningene eller oppfatningene kommer frem og etableres i kulturen (Claudi, 2013, s.245).

2.3 Antroposentrisme, økosentrisme og dualisme

Antroposentrisme er en type holdning hvor man setter menneskets ønsker og behov i sentrum, men også at ulike andre ting ikke har en verdi. Tingen får først en egenverdi når den blir nyttig for mennesket (Claudi, 2013, s.248). En slik tankegang er med på å skape økologiske problemer da mennesket tenker på naturen som et gode for mennesket, og dermed ikke tar hensyn til økosystemer, landskap, dyr osv. Lynn White jr. mener at en slik tankegang stammer tilbake til skapelsen av kristendommen, og at det var «Guds vilje» at mennesket skulle dominere over andre skapninger inkludert hav og jorden (Buell, 2005, s.2).

En motsats til antroposentrismen er økosentrisme, da den innebærer at alle former for økosystemer har en egenverdi (Claudi, 2013, s.248). Økokritikken ønsker å komme fram til et balansert forhold mellom disse antroposentriske- og økosentriske holdninger, slik at også landskap, dyr og naturen også for opprettholdt sin egenverdi. Dette er et viktig skille i økokritikken, for en tolker litterære

tekster ulikt ut i fra disse to holdningene, fordi et miljøorientert verk ikke konstruerer et skille mellom mennesket og naturen (Claudi, 2013, s.249).

Begrepet dualisme innebærer at man forstår verden i form av motsetninger, og i dette tilfellet at mennesket er skilt fra naturen, og sammenligningen av kvinner og natur eller urbefolkning og natur. Dette fordi i et dualistiskperspektiv er det også et indirekte maktforhold, hvor den komponenten som nevnes først har høyere verdi enn den andre (Claudi, 2013, s.247).

2.4 Klima- og miljøutfordringer

En av de største utfordringene vi står overfor i dag er klima- og miljøutfordringer. Klimaendringer innebærer at gjennomsnittsværet endrer seg over tid, hvor en av påvirkningsfaktoren til slike endringer, er oss mennesker (FN-Sambandet, 2017). Et økende problem er utslipp av CO₂ og ulike klimagasser, dette er innebærer at vi mennesker både direkte og indirekte er med på å forurense planeten gjennom for eksempel vårt forbruk av fossile brennstoffer. I løpet av de siste tiårene har vi utsatt jorda for naturkatastrofer som jordskjelv eller tsunamier som har oppstått på grunn svekkelse i ozon laget, som både skader mennesker, naturen og dyrelivet. Alt dette peker på at vi nå har fremskyve utviklingen av planeten vår og enkelte teoretikere, blant annet Ulrich Beck og Sylvia Mayer kaller den nye biologiske perioden vi er inne i nå for antropocen. Antropocen er den nye geologiske tidsalderen jorda er i nå, og denne tidsalderen er menneskeskapt (Mayer, 2016, s.495). En slik menneskeskapt tidsperiode påvirker klimaet, som igjen kan føre til at isbreer smelter, tropisk regnvær i nord, eller varmere temperaturer verden rundt, og at dette er noen av de største utfordringene verden står overfor i dag (Mayer, 2016, s.504).

I stortingsmelding 25 (2016-2017) står det «Klimaendringene skaper risiko for store og alvorlige endringer på kloden, med dertil påfølgende konsekvenser for mennesker og samfunn. Fortsatt velstand og et sunt miljø krever fornyelse, økt ressurseffektivitet og grønn omstillingen innenfor miljømessig bærekraftige rammer» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.83). Her kan humanistisk økokritisk forskning gi innsikt i hvordan håndterer ulike interesser og konflikter, og samtidig være til hjelp i verdivurdering (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.83).

Dette peker på at en kan se på økokritikk som et tverrfagligforskningsfelt, hvor en kombinerer litteratur, natur og miljø for å belyse relevante problemstillinger innenfor litteraturen og naturen. For litterærere studier kan vise oss hvordan de ulike skjønnlitterære verkene tar opp, tolker og forstår ulike former for klimaproblematikk, men også hvordan vi mennesker forholder oss til naturen og miljøet rundt oss. På samme måte trenger en humanistiske studier for å bedre utvikle sin forståelse av hvordan man i framtiden kan løse ulike former for klima- og miljøutfordringer.

3.0 Tekstanalytiske spørsmål

I denne delen av oppgaven skal jeg ta utgangspunkt i teorien jeg har beskrevet i kapitlet over og formulere noen tekstanalytiske spørsmål. Jeg velger å lage noen hoved- og underspørsmål, for senere å anvende disse spørsmålene i min videre drøfting av natur og miljø i de litterære verkene *Sju dager i august* og *Jorda, min mor*.

1. Hvilke holdninger har menneskene i de litterære verkene til naturen?
 - Er det antroposentriske- eller økosentriske tendenser som dominerer i teksten?
2. Hvilken verdi har mennesket og naturen i teksten?
 - Kan det kalles dualisme?
3. Hvem er det som står «nærmest» naturen?
 - Med fokus på økofeminisme og postkolonial økologi.

Disse spørsmålene vil jeg bruke videre i oppgaven for å utføre en økokritisk analyse av de litterære verkene *Sju dager i august* og *Jorda, min mor*. Men før jeg gjør dette velger jeg å ta en kort introduksjon av disse to verkene etter som at det er to ulike tekster som blir analysert og fordi tekstene er har noe ulik oppbygging og fremtoning.

4.0 Introduksjon av *Sju dager i august* (2015) og *Jorda, min mor* (2006)

Nå vil jeg starte med å kort introdusere romanen *Sju dager i august* (2015) av Brit Bildøen, skrive kort om handlingen, før jeg går videre på det litterære verket til Nils-Aslak Valkeapää *Jorda, min mor* (2006).

4.1 *Sju dager i august*

Boka *Sju dager i august* (2015) av Brit Bildøen er en skjønnlitterær samtidsroman. Romanen handler om ekteparet Sofie og Otto, og tar for seg syv dager av deres liv. Sofie og Otto har begge barn fra tidligere ekteskap, hvor Ottos sønn Peter fortiden befinner seg i Australia, mens Sofies barn, Marie, døde tragisk på Utøya 22.juli. I løpet av de syv dagene vi følger ekteparet blir de utsatt for en rekke ulykker, hvor deres forhold til hverandre, arbeidet deres og deres omgivelser blir satt på prøve.

Selve romanen er delt inn i kapitler etter ukedager, kveld og natt (siste kapitlet heter «mot natt»), forfatteren bruker et poetisk og nøkternt språk som tar leseren med inn i karakterens tanker og sinn. Bildøen lykkes med å kombinere den uendelige sorgen til Sofie med miljøproblematikk, natur og vær, slik at teksten framstår som pålitelig og sterk. Gjennom romanen brukes også kunst, da spesielt

Munch, som et litterært virkemiddel og symbol til å både beskrive og uttrykke følelsene til karakterene i boka.

4.2 *Jorda, min mor*

Nils-Aslak Valkeapää var en finsk-samisk multikunstner, hvor han har skrevet lyrikk, laget joik, fotograferte og laget malerier (Gaski, 2008). *Jorda, min mor* ble først utgitt på samisk med tittelen *Eanni, Eannážan* i 2001, og kom i norsk oversettelse i 2006 (Valkeapää, 2006, s.3). I innledningen til *Jorda, min mor* skriver Harald Gaski at «*Jorda, min mor* er ment å åpne opp for et videre perspektiv på urfolkenes plass og betydning i verden.» (Valkeapää, 2006, s.3). Valkeapää brukte ulike virkemidler i sin formidling av kunst, noe en også ser i *Jorda, min mor*. Han kombinerer lyrikk, fotografier av ulike urfolk, malerier inspirert av samisk kultur. Dermed er boka et multimodalt lyrisk billedverk (Svennevig, 2018). Det er når vi kobler sammen disse modalitetene at vi får en fullstendig forståelse av det litterære verket.

I boka tar det lyriske-jeg et oss med på en reise fra hans samiske kultur, til både jungel og ørken, hvor jeg-personen møter andre urfolk på sin reise. Samtlige av de 117 diktene er på 1 side, men antall ord varier. Det er minimalt med tegnsetting, det er heller ingen rett venstremarg, så plasseringen av verbalteksten kan minne oss litt om trekkfugler som flyr eller reinsdyr på beite. Mens fotografiene veksler mellom naturbilder og urfolk, og oljemaleriene bærer preg av samisk kultur, der Valkeapää maler fugler, dyr, mennesker og ulike samiske guder og redskaper.

5.0 En økokritisk analyse av *Sju dager i august* og *Jorda, min mor*

Nå skal jeg starte med å gjøre en økokritisk analyse av *Sju dager i august* og *Jorda, min mor*. Her kommer jeg til å bruke de tekstanalytiske spørsmålene jeg formulerte tidligere som utgangspunkt for analysen, jeg kommer også til å sammenligne de to litterære verkene underveis i hele analysen. Dette velger jeg å gjøre for å få fram hvordan de to tekstene tematiserer natur og miljø, men også får å få fram likheter og ulikheter i dem. Når jeg viser til eksempler fra *Jorda, min mor* vil bruke / for å markere at det skiftes verselinje og // for markering av strofe skifte. Dette blir min tolkning av verselinjer og strofer, da det ikke er noe konsekvent oppbygging eller plassering av verbalteksten på sidene. De ulike diktene til Valkeapää har heller ingen uthevet overskrift, men i innholdsfortegnelsen er det etableringsverselinjen som fungerer som en overskrift, så når jeg referer til et av diktene hans, så er det etableringsverselinjen som nevnes.

5.1 Hvilke holdninger har menneskene i de litterære verkene til naturen?

Økokritisk litteraturteori er en kontekstorientert teori, som vil si at den ser på sammenhenger og relasjoner mellom litteratur og noe utenfor, som i dette tilfellet er naturen og miljøet. En økokritisk refleksjon rundt et litterært verk skal hjelpe oss å lære, tolke og bedre forstå om det er noen sammenheng mellom det antroposentriske, altså menneskelige tanker og holdninger, og/eller økosentrisk tilnærming i litteraturen (Claudi, 2013, s.241). Jeg starter med å se på hvilke holdninger menneskene i *Sju dager i august* og *Jorda, min mor* har til naturen. Plassering i rom og handling i de to bøkene er relativt forskjellig, hvor det meste av handlingen i *Sju dager i august* stort sett finner sted i byen, på jobb, i hjemmet eller på hytta, er handlingen i *Jorda, min mor* lagt ut i naturen på besøk hos ulike urbefolkninger. Dermed blir menneskenes holdninger til naturen i de to litterære verkene en del ulik i forhold til hverandre, dette fordi menneskene har ulike kulturelle bakgrunner og tilknytning, og ikke minst fordi de har ulikt syn og forståelse av natur og miljø. Så finnes det noen likheter eller ulikheter mellom verkene? Og hvordan blir natur og miljø tematisert?

I romanen *Sju dager i august* bruker forfatteren ulike virkemidler for å skape mentale bilder hos leseren, et slikt virkemiddel er antropomorfisme, som vil si at ting, dyr eller natur får menneskelige egenskaper. Et eksempel på dette er «Vêrkartet på baksida var fullt av sinte, mørke skyer» (Bildøen, 2015, s.57). Hun forteller oss ikke utseende eller formen på skyene, men hun gir dem en følelse, et uttrykk, som vi som leser relaterer til gråe, svarte, tunge regn eller torden skyer, og vi skjønner indirekte at det er en storm på vei. Men Bildøen bruker dette virkemidlet med en motsats vinkling også. Det jeg mener her er, at hun i likhet med å gi naturen menneskelige egenskaper, gir hun også menneskene i boka egenskaper som vi regner med som naturlig hos naturen; «Du er den uutgrundelege typen. Stille vatn og så vidare.» (Bildøen, 2015, s.81). I dette eksemplet er det hovedpersonen, Sofie, som blir beskrevet at en annen person. Hos meg skaper «stille vatn» et bilde av helt rolig vann, uten vak, uten vind, uten andre dyr eller forstyrrelser rundt seg, et ensomt vann på fjellet som ligger der alene, urørt. Gjennom slike formuleringer og skildringer skapes det en relasjon mellom natur og mennesket. Vi får en lignende sammenligning på s.63, da regner det kraftig og Otto og Sofie har gått ut på verandaen og nyter regnet. «-Pass, no kan naboane sjå deg! Ropte Sofie. Ho gav opp hoppinga og lukka auga og sto svaiane i regnet, som en plante som ikkje kunne anna.» (Bildøen, 2015, s.53). Vi får innsyn i tankene hennes, hvor hun fremstiller seg selv om ubehjelpelig og rådvill. Sett fra et økokritisk perspektiv så syntes jeg at denne sammenligningen favoriserer mennesket, med å si at det som er naturlig er hjelpeløst. Ved å dra slike paralleller mellom mennesket og naturen, får naturen et negativt stempel som indirekte indikerer at når mennesket føler seg rådvill er det metaforer fra naturen som best kan beskrive denne hjelpeløsheten.

Et gjennomgående eller ledende symbol i boka *Sju dager i august* er flåttbittet som Sofie har fått på armen. Ved flere anledninger påpeker Otto at hun burde gå til legen for å få undersøkt dette, men Sofie forneker dette nesten gjennom hele romanen, og hun gjør alt for å skule det. Otto har ingen ting til overs for flått, og mener at før i tiden var det ikke like mye av insektet, og han minnes tilbake til da de kunne gå ut i naturen uten å måtte dekke seg til eller bekymre seg for flåtten. «- Så du har visst om at det kanskje var ein flått, heile tida. Utan å innrømme det, utan å gjere noko med det. Du veit det er snakk om ein epidemi, eit nytt virus, folk blir veldig sjuke.» (Bildøen, 2015, s.198). Jeg tror det er et bevisst valg fra Sofies side, at hun ikke vil til legen, hun vil ikke at den smerten alle kan se skal forsvinne. For Sofie symboliserer flåtten og bittet fysisk smerte, slik at hun kan skjule den indre mer dyppgående sorgen av tapet av datteren. På denne måten bruker Sofie naturen til å formidle sine følelser rundt smerte, sorg og tap, samtidig som hun selv blir et tegn på økende klimaendringer.

I likhet med Bildøens bruk av antropomorfisme, ser vi noen slike tendenser hos Valkeapää i *Jorda, min mor*. Etter innholdsfortegnelsen i boka kommer 10 fotografier og et maleri som Valkeapää selv har tatt/laget av naturen i Sápmi, slik etableres det en forståelse av at vi er forfatterens hjemlige strøk. De to første diktene tar for seg naturen, himmelen, dyrelivet og vinden, og i diktet med etableringslinjeverset *jeg skriver* (Valkeapää, 2006, s.30) (min kursiv), etableres bokens lyriske-jeg. Allerede her skapes det en relasjon mellom det lyriske-jeget og naturen: «armene / utstrakt // omfavner / himmelen // griper om / berget» (Valkeapää, 2006, s.30). Ved å bruke verbene omfavner og griper, uttrykker det lyriske-jeget handlinger som vi relaterer til kjærlighet, omsorg og glede. Denne kjærligheten uttrykkes videre i det andre diktet på samme oppslag «tikk – er // jeg hører / tikk – inga // tikk – er // hjer – tet // mitt // hjerte // eller jordas // JORDA, // MIN MORS // hjerte // JORDA // MOR, // MIN MOR». Jeg tolker dette som at det lyriske-jeget ser på jorda som sin egen mor, og ovenfor sine mødre viser man ofte ømhet, varme og varsomhet. Økokritiske studier handler som sagt om hvordan den naturlige verden framstilles i litteraturen (Oxford English Dictionary, 2018), og ut i fra et slikt perspektiv tolker jeg at det lyriske-jeget i *Jorda, min mor* ser på seg selv som barn av jorden. Som barn av jorden behandler man naturen med respekt og empati, noe som indirekte innebærer at om man utvinner ulike ressurser fra naturen, skal man også gi noe tilbake. Det er som Mayer sier at vi nå har kommet inn i en tidsepoke som er konstruert og fremskaffet av menneskeheten (Mayer, 2016, s. 495), vi har forsømt naturen og kloden vår uten å ta hensyn til hvilke konsekvenser dette får dyrearter, natur, miljø og til og med den neste generasjonen av mennesker. Det lyriske-jeget åpner opp menneskehetens sinn, og tar oss med på en reise tilbake til naturen, hvor han minner oss på hvor viktig nettopp naturen er for menneskehetens overlevelse.

Kanskje den aller største forskjellen mellom *Sju dager i august* og *Jorda, min mor* er at siste nevnte er en multimodalbok, og at i dette multimodale lyriske billedverket til Valkeapää befinner vi oss

konstant ute i naturen. Der det lyriske-jeget tar oss med på besøk til ulike urbefolkninger rundt om i verden, dette illustrer han gjennom fotografier av samer i Norden, indianere i Amerika, Yanomami i Brazil m.fl. For at vi skal kunne tolke og bedre forstå verbalteksten i *Jorda, min mor* må vi også se på bildene og maleriene, for det er jo slik at i en multimodaltekst så må en lese bildene og verbalteksten sammen. I diktet med etableringsverselinjen *jeg reiste* (min kursiv) starter reisen til det lyriske-jeget, «jeg reiste // reiser // når som helst / hvor som helst // søstre / brødre // deres områder // DERES // DERES / liv // DERES» (Valkeapää, 2006, s.78). Han hilser på menneskene han møter som hans egne brødre og søstre, siden de også er barn av jorden, samtidig som han behandler deres landområder med respekt. Dette gjenspeiler det lyriske-jegets egen holdning til naturen, hvor han indikerer at andre urfolk, i likhet med han selv, behandler naturen på en bærekraftig måte. Grunnen til at vi som lesere vet at brødre og søstre representerer andre urfolk, er fordi boken bruker sidevending funksjon som gjør at vi blir ledet videre inn i boka og da ser vi bildene. Bilder av urfolk i Canada (Valkeapää, 2006, s.85-86), urfolk i Finland (Valkeapää, 2006, s.99-103) eller urfolk i Kongo (Valkeapää, 2006, s.235-245) og mange flere. Uansett hvor i verden vi befinner oss, så får vi inntrykket av at disse menneskene føler en sterk tilknytning til naturen, naturen er deres levebrød, men også deres hjem, framtid og der alt håp og liv finnes.

I motsetning til urfolkernes oppfatning og holdning til naturen, finner vi en annen gruppe mennesker i verbalteksten som ikke nevnes med navn, men vi tolker det som kolonister eller mennesker som kommer og prøver å ta over landområder til urfolkene. Dette poengteres i diktet med etableringsverselinjen *MENNESKER* (min kursiv), hvor de fem første versene eller strofene lyder som følge: «MENNESKER // krever / vårt land / liv // begjærer det» (Valkeapää, 2006, s.115). Disse menneskes holdning til naturen er helt annerledes enn urfolkernes. Jeg tolker det slik at kolonistene ser på landområder og natur som noe de kan eie og bestemme over. På den måten at natur og landområder er underlagt mennesker som har makt og bestemte posisjoner i samfunnet.

5.1.1 Er det antroposentriske- eller økosentriske tendenser som dominerer i teksten?

Jeg synes at i *Sju dager i august* kommenterer klimaendringer og naturen indirekte andre forhold med livet til de to hovedkarakterene, Sofie og Otto. Det jeg mener her er at det virker som at det er meningen at vi som leser teksten skal få en følelse av at Sofie blir påvirket av disse endringene i den grad at hun er villig til å gjøre noe med dette. Mens Sofies handlinger og forståelse sier noe helt annet, «Mennesket er ikkje tilpassa dei enorme utfordringane det no står framfor som art. Så vi reagerer med å endre oppfatninga om situasjonen i staden for å endre åtferd.» (Bildøen, 2015, s.83). Tiltros for at forskere mener at vi har entret antropocen, tidsepoken som er menneskeskapt, forteller Sofie oss at vi mennesker ikke er i stand til å endre vår atferd, vi er rett og slett blitt for komfortabel.

Min mening er at tiltros for at Sofie og Otto reagerer med avsky på hviteplast stoler, hjelper romfolket, gråter over tapte trær, er det aller mest antroposentriske tendenser i boka. Det som vi oppfatter som naturlig og som tilhører naturen i *Sju dager i august* er oftest relatert til klimaendringer, som igjen er påvirket av menneskeheten. Dermed fremstår det for meg som en mer antroposentrisk tekst enn en økosentrisk.

I *Jorda, min mor* derimot, blir vi dratt med inn i naturen til det lyriske-jeget med en gang vi åpner boka. Bilder, fotografier og verbalteksten bidrar til å skape tette og nære bånd mellom jeget og naturen. Naturen er hjemmet, jorda er mora og sola er faren, urfolk er hans søstre og brødre, naturen og landet er hans familie. Jeg synes at selve handlinga i boka primært er basert rundt naturen og de menneskene som lever i ett med den, og jeg synes at dette diktet illustrer dette godt: «ydmyk // vise / ydmykhet // ærbødighet // vise // ærbødighet // TIL LIVET // NATUREN» (Valkeapää, 2006, s.314). Naturen er ikke noe som skal tas forgitt, vi skal vise den respekt på samme måte som man viser respekt til sine foreldre. I motsetning til Bildøens roman, er Valkeapääs bok mer økosentrisk. Dette innebærer at det er større fokus på at alle økosystemer har en egenverdi (Claudi, 2013, s.248), men vi møter også mennesker i Valkeapääs bok som ikke mener dette. Kolonistene ser ikke verdien naturen har å by på, deres fokus er på hvordan de best mulig skal kunne utnytte den til deres egen fordel. En slik tankegang mener White jr. at kan føres tilbake til skapelsen av kristendommen, ved at man tolker mennesket som dominerende skapning som skal herske over alle andre skapninger inkludert havet og jorden (Buell, 2005, s.2). I *Jorda, min mor* ser vi slike tendenser, et utdrag fra diktet med etableringsverselinjen *mennesker* (min kursiv) lyder slik: «GUDS ord // mennesker // MENNESKER // bruker guder // som VÅPEN» (Valkeapää, 2006, s.109). På denne måten får vi aproposentrisme og økosentrisme stilt opp mot hverandre, og det blir et klart skille mellom disse to holdningene til naturen.

5.2 Hvilken verdi har mennesket og naturen i teksten?

Tidligere har jeg sett på hvilken holdning menneskene har til naturen, og nå skal jeg se på hvilken verdi mennesket og naturen tilskrives i de to ulike romanene, og om naturen faktisk har en form egenverdi. Begge bøkene er skrevet på 2000-tallet, og tiltros den økte bevisstheten rundt klima- og miljøutfordringer i dagens samfunn, har naturen virkelig klart å komme tilbake til samtids litteraturen?

I Bildøens roman blir klimaendringer diskutert mellom de to hovedkarakterene, de får informasjon om ekstremvær og naturkatastrofer via media, samtidig som de kan ser ut av vinduet at det regner kraftig ute. Otto opplever også hvilke krefter det finnes i naturen, når han jobber tett på en romleirer

som blir rasert av ekstremværet som er i Oslo. Etter at Sofie og Otto har sett en nyhetssending som handler om ekstremværet som er sier hun: «-Det er like fascinerende å sjå kvar gong. Kor få sekund det tar for naturen å rasere alt, sa Sofie.» (Bildøen, 2015, s.72). Når hun bruker verbet fascinerende til å beskrive ekstremværet, virker det for meg som at hun syns det er forheksende, spennende eller fortryllende å se hvor store og sterke krefter naturen har. «-Dette er tropisk, sa han. – Kaldt, tropisk regn, det er ikkje naturleg. -Dei seier at vi berre får venne oss til det» (Bildøen, 2015, s.62). For mennesker i øvre sjikt av de sosiale klassene, slik som Sofie og Otto, vekker klima- og miljøendringene nysgjerrighet hos dem, dem vil gjerne vite mer, lære mer om hvordan forhindre dette, men yter ingen handlinger i den retningen. I motsetning til den øvre sosiale klassen, altså romfolket i dette tilfellet, mennesker uten et hjem eller folk med hjem i bygder, kan et slikt vær, være skummelt, noe utrygt og noe som både tærer på kropp og sjel. For mens Sofie og Otto på en måte står utenfor og betrakter værendringene på trygg avstand, ser de på nyhetene at en hel fjellside har sklidd ut og mennesker måtte springe fra husene sine og inn i en tunell (Bildøen, 2015, s.75). Hvilken verdi har da egentlig mennesket i *Sju dagar i august*? Min mening, ut fra et økokritiskperspektiv (og kanskje litt sosiologisk) er at mennesket har større verdi enn naturen i denne romanen, men hvilken verdi mennesket har, er avhengig av sosial-, kulturell- og økonomisk kapital. Med dette mener jeg at mens mennesker som Sofie og Otto bruker naturkatastrofer sammenfallende med sin sorg, er naturkatastrofer den faktoren som skaper sorgen og tapet hos andre mennesker. For å sette dette litt på spissen kan vi se for oss et hierarki, hvor klasseskillet marker skifte i verdien til det enkelte mennesket: Øvre sosiale klasser – arbeider klassen/bygde folk – romfolket.

Store norske leksikon definerer begrepet verdi slik: «verdi er kvaliteten ved noe; det som er godt ved noe. En tings verdi sies gjerne å bestemme dens viktighet med hensyn til hvordan vi bør gjøre våre vurderinger og beslutninger.» (Sagdahl, Mathias, 2018). Hit til i romanen syns jeg at klima- og miljøendinger tilegnes en negativ verdi, som menneskene ikke klarer å forhindre, som ødelegger mye langs sin vei, men samtidig er jo slike naturendringer framskaffet av menneskeheten. Det blir litt dobbelt moralsk når Otto sier at vi bare må vende oss til tropiskregn og naturkatastrofer, når det er menneskene på jorda som står ansvarlig for nettopp slikt ekstrem vær. Men før jeg går videre og ser på verdien av natur og mennesket i Valkeapääs bok, vil jeg få fram at naturen, da spesielt regnet, for Otto og Marie har både en negativ og positiv side ved seg.

«Regn var alltid vanskeleg. Søte minne vanskeleg å skilje frå bitre minne. Den første dansen dei hadde dansa saman, i regnet. Skogsturane dei hadde hatt, i regnet. Otto hadde fridd i regnet, under ein grøn paraply. Den første gongen dei hadde vore nede for å sjå på hytta, regna det også. Dei hadde likt regn. Regnet kunne vere mildt og reinsande. Men det hadde

også regna da Marie møtte lagnaden sin. Det nådelause regnet over øya.» (Bildøen, 2015, s.59)

I utdraget ovenfor ser vi at regnet er i utgangspunktet noe positivt og vakkert, noe de forbinder med kjærlighet og «for aller første gang opplevelser», så kom sorgen. Tapet av datteren skjedde under mørkt og blodig regn. Dermed får ekteparet et mer ambivalent forhold til regnet, der regnet skaper en usikkerhet rundt hvilke følelser og verdi de egentlig knytter til det. Jeg synes at gjennom et slik symbolsk ordbruk, vekker Bildøen følelsene til leseren også, som selv må tenke over hvilke verdier og hensikter man selv knytter til natur og miljø.

Naturen er en helt sentral del i billedverket *Jorda, min mor*, det jeg prøver å si, er at urbefolkningen ser ikke på naturen som noe som skal brukes og kastes. Naturen gir noe helt spesielt til mennesket, og derfor må mennesket også gi noe tilbake til naturen! «hvis // når jeg // risser / skjærer til / former // er det min måte å takke på // former / skjærer til / risser // somler // og joiker» (Valkeapää, 2006, s.50). I den samiske kulturen er det slik at visst en må slakte en rein eller hogge ned et tre, så skal man bruke hele reinen eller hele treet, alt kan brukes til noe. Det ser man i eksemplet over, for om det lyriske-jeget må risse eller skjære noe, så lager han noe som han har bruk for eller noe kunstnerisk og pent. Alt levende har sin egen verdi og skal respekteres på lik linje som man respekterer sin familie, venner og bekjente. I diktet med etableringsverslinjen *urørt* (min kursiv) åpner det lyriske-jeget opp for hvordan han ser på naturlige områder og miljø «urørt / uberørt // nytt beiteland / nye tanker // nye» (Valkeapää, 2006, s.65). Selv om Valkeapää bruker få ord, tolker jeg dette som noe vakkert. Tenk det å kunne finne land som er helt urørt av mennesket! Naturen er tross alt noe som har vokst fram naturlig, uten påvirkning av mennesket. Det lyriske-jeget ser helt klart på naturen som noe vakkert, enestående og virkelig verdifullt.

I motsetning til det lyriske-jeget sitt forhold til naturen, der naturen helt klart har en egenverdi, finner vi kolonistene eller de menneskene som kommer å skal ta over landområder til urbefolkningene. Dette kommer fram i diktet med etableringsverselinjen *mennesker* (min kursiv), og her er et utdrag fra det: «mennesker // bruker / kaster / forsøpler / ødelegger / setter opp minnesmerker / ønsker seg pyramider / fine gravsteder der minnesmerkene / varer evig» (Valkeapää, 2006, s.221). Det samme gjelder diktet med samme etableringsverselinje, på s. 282 «mennesker // som om alt hørte til / menneskene // de bruker // hvis det passer // og kaster // ikke en gang en tanke om at det kunne vært brukt på nytt / at det kunne vært til nytte / for noen // eller / senere en gang». Utdragene overfor er farget av det lyriske-jegets forståelse av kolonimakter, men også hvordan han ser og opplever at kolonistene behandler naturen. Hos kolonistene er ikke naturen noe mer enn en måte å få mer makt på, bygge noe nytt, utvinne naturen på en slik måte at det tjener

mennesket selv. Fra et økokritisk perspektiv så får ikke naturen noen egenverdi hos kolonistene, der er der er alt sentrert rundt mennesket selv, der menneskets verdi står i sentrum, og hvordan de best kan utnytte naturen til sin egen fordel.

5.2.1 Kan det kalles dualisme?

I *Litteraturteori* (2013) beskriver Claudi dualisme slik: «Dualisme innebærer at verden betraktes og forstås i form av motsetninger, og sentralt i vår dualistiske verdensoppfatning står forestillingene om at tanken eller sinnet er atskilt fra kroppen, ånden er atskilt fra materien og mennesket er atskilt fra naturen.» (Claudi, 2013, s.247). Så er mennesket og naturen atskilt fra hverandre i de to litterære verkene, og kan det kalles dualisme?

Bildøens roman handler ikke spesifikt om naturen eller menneskets forhold til naturen, men tiltros for dette så er naturen et sentralt tema i boka, på grunn av ulike hendelser som skjer i tilknytning til klimaendringer. Jeg synes det er litt vanskelig å egentlig få tak på hva de to hovedkarakterene i boka egentlig mener om klimaendringer, for på den ene siden er de svært opptatt av naturens krefter og hvor mange mennesker som blir påvirket av naturkatastrofer. Men på den andre siden igjen virker det ikke som at de er helt klar over at slike klimaendringer kan og er framtvunget av menneskeheten, og samtidig så er de ikke spesielt opptatt av å være med på å forhindre videre forurensing eller ta en del av klimadebatten. Så i dette tilfellet vil jeg svare både ja og nei, på om mennesket er atskilt fra naturen. Dette fordi både Sofie og Otto får på en måte kjenne på frykten og tapet slike ekstremvær kan føre til. De får masse ødeleggelser på hytta som de er veldig glad i og arbeidsplassen til Otto blir rasert av stormen. Men samtidig gjør de ikke noe som er med på å redusere faktorer som kan bidra til naturødeleggelser, de drar på middagsfest og prater om overfladiske ting, lukker gardiner når bjørkene i bakgården kuttes ned og kjører bil til hytta. Så på en måte så setter de verdien til mennesket høyere enn naturen, men de anerkjenner at naturen eksisterer og klarer å se det vakre med den.

I *Jorda, min mor* derimot verdsettes og respekteres naturen hos det lyriske-jeget og andre urfolk, på en helt annen måte enn vi ser i *Sju dager i august*. For her er naturen et ledemotiv gjennom hele boka, men naturen er også en av hovedtematikkene. En kan tolke flere ulike temaer i boka, som for eksempel undertrykkelse eller identitetsproblematikk. Men det som teksten egentlig dreier seg om er hvordan ulike mennesker forvalter naturen og dens ressurser, for eksempel «skogen // gir / ly / trygghet / skjul // gir / næring / rikelig» (Valkeapää, 2006, s.209). Her ser vi hvordan det lyriske-jeget, urfolket og «barn av jorden» beskriver skogen, det er på samme måte jeg ville ha beskrevet mitt eget hjem. Men hva med kolonistene da? Jeg forstår godt det lyriske-jegets negative reaksjon på hvordan kolonistene forvalter naturen når urfolket ser på naturen som sitt hjem. Her kommer det altså noen

mennesker som bare tenker på seg selv og invaderer hjemmene til urbefolkningen, tar hva de vil uten å hverken tenke på urfolk, natur, dyr eller andre økosystemer. Kolonistene har helt klart en oppfatning på at de er bedre, høyt hevet over både urfolk og natur – altså de har en dualistisk verdensoppfatning. I motsetning til kolonistene har verken det lyriske-jeget eller urfolkene en slik verdensoppfatning, for de derimot har alt som er naturlig en egenverdi, de er både økosentriske og holistisk. Deres verden er ikke delt inn i motsetninger, hos dem verdsettes alt som hører hjemme i naturen, de respekter naturen og hilser på andre med samme syn som deres egne søstre og brødre.

5.3 Hvem er det som står «nærmest» naturen?

Nå vil jeg prøve å se på om det er noen av karakterene i bøkene som står nærmere naturen enn andre. I romanen *Sju dager i august* vil jeg ta et økofeministisk perspektiv, mens i *Jorda, min mor* vil jeg legge postkolonial økologi til grunn for min analyse. Grunnen til at jeg velger to ulike perspektiver er at i *Jorda, min mor* har ikke det lyriske-jeg noe bestemt kjønn, og hovedkonflikten i denne boka foregår mellom urbefolkningen og kolonimakten. For å svare på spørsmålet om hvem det er som står «nærmest» naturen vil jeg også se på om kjønn eller kulturell identitet er avgjørende faktor for hvilket forhold en har til naturen.

I begge bøkene opplever vi at hovedkarakterene har et forhold til naturen, men i *Sju dager i august* er det først og fremst gjennom Sofie at vi opplever at naturen eller det naturlige har en innvirkning på. Jeg har tidligere i oppgaven sagt hvilket forhold hun har til regnet og hytta ute i naturen, men utenfor leiligheten deres finnes det to bjørker som hun også knytter et bånd til. «Ho stoppa i bakgården for å nyte synet av bjørkene. Den lyse klangen i bjørkestammane. Og dei smale trekronene over silte lyset mellom tusenvis av museøyreblad.» (Bildøen, 2015, s.39). Disse bjørkene framstår som noe vakkert og naturlig i en ellers sorgfull og tung hverdag.

En av de grunnleggende tankene til økofeminister er at utnyttelsen av naturen kan sammenlignes med undertrykkelse av kvinner og andre minoriteter (Grewe-Volpp, 2016, s.210). Er dette noe som skjer med Sofie? Opplever hun seg undertrykt eller diskriminert på noen måter? I forhold til mennene i romanen så fremstår Sofie som mer forsiktig, tilbaketrukket, lukket, usikker og ensom. For eksempel så drar Otto og Sofie i et middagsselskap til noen venner av Otto, noe Sofie ikke vil, der en av de andre mennene prøver seg på Sofie, noe hun heller ikke vil, og hun ender opp som en faktor til at et par skal skilles, uten at hun har en del i det. Otto har også innledet et forhold til Karin (venninnen til Sofie), uten at Sofie vet det. I disse situasjonene som jeg nå har nevnt fremstår mannen som det sterkeste kjønn, mens kvinnen ufrivillig lar seg bli undertrykt. En annen hendelse

skjer helt i slutten av romanen, hvor Sofie kommer hjem og oppdager at noe er annerledes i bakgården.

«Ho såg det med ein gong, men utan riktig å sjå det. Det var for uventa, for brutalt. Lyset som fløynde inn i bakgarden, og dei avkappa greinene. (...) Bjørkene i bakgarden var kutta ned. Halvparten av stammane stod att, og nokre halvkappa greiner stakk ut fråd ei. Trea var ikkje lenger tre, men skulpturar.» (Bildøen, 2015, s.185).

Naturen, det naturlige som har fått lov å utvikle seg selv uten at mennesket har deltatt, har blitt maltraktert, og gjort om til noe stygt, stivt, unaturlig og menneskeskapt. Sofies og Ottos reaksjon på nedkuttingen av disse bjørkene er det som er mest interessant, sett fra et økofeministisk perspektiv. «Ansiktet hennar stivt og kvitt som gips. Tårene draup ned på jakkekragen, rann nedover halsen. Sofie stod med armene rett ned. Det verka som ho hadde slutta å puste (...) ho sieg berre saman der ho stod, seig saman til ein uryddig haug på golvet.» (Bildøen, 2015, s.186). Vi får ikke et like godt innblikk i Ottos følelser når det kommer til denne situasjonen, men det han sier er «-Å, bjørkene. Det har vore eit frykteleg spetakkel der ute, ikkje fred å få. Så da dei endeleg var ferdige, sovna eg rett og slett.» (Bildøen, 2015, s.186), samtidig som han forsvarer dette med at naboene i underetasjen ikke fikk noe lys inn når bjørkene var der. Hvorfor er deres reaksjon så forskjellig? Simone de Beauvoir mener at kvinner må se bort i fra sin «naturlige» femininitet (Grewe-Volpp, 2016, s.211). Kanskje ligger det noe kulturelle aspekter i det å være kvinne som mennene ikke opplever på samme måte. Før i tiden var det vanlig for kvinnen å være hjemmeværende, lage mat, vaske, føde barn og være den som oppfostret barna. Det jeg vil fram til er at kvinnen har en annen måte å vise omsorg på enn mannen, og knytter seg ofte raskere til ting og personer enn mannen. En årsak til Sofies reaksjon er at hun syns disse bjørkene var så vakre at hun kan ha skapt en relasjon mellom bjørkene og datteren, så når bjørkene kuttes ned, opplever hun tapet av datteren på nytt igjen. Så i dette enkelttilfellet vil jeg si at kvinnen står nærmere naturen enn mannen, men selve romanen trenger ikke speile virkeligheten.

Ofte når en tenker på urbefolkninger så ser en for seg en gruppe mennesker som lever helt isolert fra omverden, og i enkelte tilfeller er det også slik. Men det lyriske-jeget i *Jorda, min mor* har nok samiske aner, og i dagens samfunn lever samene blant helt vanlige nordmenn, bor i hus, kjører bil og arbeider på skoler og butikker, men en del av samene driver fortsatt med reindrif. Vi har også lært at samene i mange tiår har blitt undertrykt av Norge som nasjon. Gjennom et postkolonialt økokritisk perspektiv prøver man å se om mennesker fra koloniserte land eller byer, oftere enn de Vestlige, blir betraktet som en del av naturen, og om urbefolkningsgrupper blir sett på som mer primitiv enn den

vestlige-mannen (Claudi, 2013, s.252). Er urbefolkningen «nærmere» naturen enn de koloniserte? Og blir de på noen måter undertrykt i *Jorda, min mor*?

Natur og miljø er i *Jorda, min mor* ikke bare noe som det lyriske-jeg synes er pent å se på, eller går en tur i ny og ned. Nei, han har en sterk relasjon og tilknytning til naturen. Han ser alle muligheter den har å tilby, noe som er estetisk vakkert, men samtidig så sårbart, og man får inntrykket av at det lyriske-jeget og naturen er en og samme person. En av grunnene til at relasjonene og tilknytningen til naturen framstår som veldig sterk hos det lyriske-jeget er joiken. Joik er en type samisk sang, eller en form for å formidle noe, til noe man bryr seg, tenker på eller som står en same nært, og ofte er dette naturen, himmelen eller dyr. Før i tiden brukte sjamanene joiken til å kommunisere med under- og den spirituelle verden, for eksempel som ønske om god reinavl eller fiskelykke (Gaski og Ledang, 2018). Jeg har også lært at man ikke joiker til noe(n), man joiker noe(n). «snakker / med steinene / bekkene / med mosen halvt våken / godsnakker med kvistene / stryker over / bladene // joiker // med havet // fuglene // sammen / med andre joikere // VI // joiker» (Valkeapää, 2006, s.48). I dette diktet får jeg inntrykket av at steinene, bekkene, fuglene, havet osv. og det lyriske-jeget har et nært bånd sammen, og ved å bruke verb som godsnakker og stryker framstilles relasjonen mellom naturen og jeg-et som noe ømt og står hjertet nært. I diktet med etableringsverselinjen *joike i en tett* (min kursiv) joiker det lyriske-jeget sammen med skog og dyr, og helt sist i diktet står det «mine søstre og brødre» (Valkeapää, 2006, s.164). Min tolkning av dette er at han ser på fugler, dyr og natur som sin familie, på lik måte som han ser på de andre urfolkene han møter på reisen sin som sine søstre og søstre. Og dermed står det lyriske-jeget veldig nært naturen. Men da lurer jeg på om vi ser noen tendenser til undertrykkelse av urbefolkningen i *Jorda, min mor*? I *Jorda, min mor* er det slik at det er det lyriske-jeget og urfolk som stort sett har fokus, og det er gjennom deres øyne at vi som leser opplever hvordan kolonister ser på dem. For eksempel i diktet med etableringsverselinjen *ønsker* (min kursiv).

«ønsker / vil / ta i øyensyn / se / vurdere oss / vise oss fram / som ville mennesker / stygge / skitne / usle // de synes // vi spiser / stygt / sikler / holder leven / spiser fort / river i stykker / griser til // noen / noen kulturer / MENNESKE kulturer // samme syn som hos dem // som ser / vil se // SE // ovenfra, veldig høyt der oppe / ser ned på, veldig ned // PRIMITIV»
(Valkeapää, 2006, s.114).

For det lyriske-jeget og de andre urbefolkningene er det slik det føles når det kommer mennesker som tror dem vet bedre, som tror dem er bedre og har mer makt enn dem selv. I nest siste storfe står det «ovenfra, veldig høyt der oppe / ser ned på, veldig ned», her forsterkes det følelsesmessige båndet mellom leser og dikter, fordi dikteren poengterer hvordan de føler seg undertrykt og

mindreverdige i forhold til kolonistene. Vi tar urbefolkningens perspektiv og synsvinkel, og dermed føler vi med de på hvordan det har opplevdes for dem å bli undertrykt. Urbefolkningene blir sett på som stygge, usle og blir kritisert på hvordan de spiser, ser ut og hvilke guder de trur på. Det er kun kolonistenes måte å gjøre ting på som er rett, og de har et etnosentrisk kultursyn, hvor deres kultur er mektigere enn de andres. De kolonisertes diskurs innebærer at de bruker sin egen kultur, sin snakke og tenke måte som målestokk for hva som er politisk og kulturelt best, og derfor kategoriserer de urbefolkninger som mindreverdige i forhold til seg selv og den vestlige-mannen. På denne måten får jeg inntrykket av at urbefolkningen blir undertrykt og sett på som mindreverdige av den vestlige-mannen.

Helt til sist vil jeg bare trekke fram oljemaleriet på s. 264-265 i *Jorda, min mor*. Dette bildet har en mørk blå bakgrunn, hvor det er litt mer turkis enkelte områder, og som for meg minner litt om nordlyset. Grunnen til at jeg velger å trekke dette fram er fordi her er det malt kvinner, menn og barn i forskjellige farger. Tidligere bilder så vises det ett eller flere mennesker i samme farge. Jeg syns maleriet illustrerer holdningen til det lyriske-jeget, der han ser på andre urfolk som sine søstre og brødre, og at uansett hudfarge, religion eller tilhørighet så er vi mennesker de samme.

6.0 Avslutning

Jeg har i denne oppgaven har jeg startet med å gjøre rede for det jeg mener er relevant økokritisk litteraturteori. Der etter har jeg formulert noen tekstanalytiske spørsmål som jeg senere har prøvd å svare på gjennom å analysere bøkene *Sju dager i august* (2015) av Brit Bildøen og *Jorda, min mor* (2006) av Nils-Aslak Valkeapää, i et økokritisk perspektiv. Den økokritiske litteraturteorien forsøker å se på hvordan natur og naturlige omgivelser blir framstilt i litteraturen (Claudi, 2013, s.241), men innenfor økokritikk finnes det også ulike måter å se analysere litteratur, for eksempel gjennom et økofeministisk perspektiv, postkolonial økologi eller se etter antroposentriske eller økosentriske tendenser.

Ved å se disse to litterære verkene i lys av en slik teoretisk retning har jeg forsøk å belyse ulike problemstillinger på hvordan naturen framstilles. Det er noen forskjeller i de to verkene, på hvordan natur og miljø tematiseres. I *Sju dager i august* har natur og klima en innvirkning på Sofies sorgprosess, hvor natur og miljø framstilles som noe mektig, skremmende, men samtidig noe vakkert og fullkomment. Vi får inntrykket at hovedkarakterene bryr seg om klimaendringene som påvirker verden og mennesker, men at det for dem er vanskelig å forholde seg til disse og gjøre noe med det. Jeg har sett på hvordan verdi naturen har for Otto og Sofie, på hvilken måte regnet både er kjærlighet, ømhet og rent, og samtidig mørkt, tap og sorg.

I *Jorda, min mor* er det en nær relasjon mellom det lyriske-jeget, urbefolkninger og natur og miljø. Hele boken bærer preg av økosentriske tendenser og Valkeapää viser gjennom verbaltekst, fotografier og oljemalerier hvor viktig naturen og dens ressurser er for mennesket, og at en må utøve kjærlighet oven for den. Det er også et skarpt skille mellom urbefolkninger og den vestlige-mannen i boka, noe som kan gjøre det vanskelig for leseren å vite hvor en selv egentlig står i en slik relasjon. Men gjennom et poetisk språk åpner Valkeapää dører som lar oss se inn i en verden vi ellers ikke har innsyn i, og får leseren til å tenke over sine egne handlinger i naturen.

Felles for begge bøkene er at natur og miljø blir tematisert slik at vi ser konsekvensene av menneskelig påvirkning på natur og miljø. Det er menneskeskapte naturkatastrofer og klimaendringer i *Sju dager i august* og forsøpling, forsømming og undertrykkelse av naturressurser i *Jorda, min mor*.

7.0 Litteraturliste

Banerjee, Mita (2016). *Ecocriticism and Postcolonial Studies*. I H. Zapf (Red.), *Handbook of Ecocriticism and Cultural Ecology*. (s.194-207). Berlin/Boston: De Gruyter.

Bildøen, Brit (2015). *Sju dager i august*. Oslo: Samlaget. 2.utgave.

Buell, Lawrence (2005) *The Future of Environmental Criticism. Environmental Crisis and Literary Imagination*. Oxford: Blackwell Publishing.

Claudi, Mads B. (2013) *Litteraturteori*. Bergen: Fagbokforlaget/LNU.

FN-Sambandet (2017) *Klimaendringer*. Hentet fra: <https://www.fn.no/Tema/Klima-og-miljoe/Klimaendringer>

Gaski, Harald (2008). *Nils-Aslak Valkeapää*. I O.Karlsen (Red.) *Krysninger*. (s.89-103). Unipub forlag.

Gaski, Harald og Ledang, Ola K. (2018) *Joik*. I Store norske leksikon. Hentet fra: <https://snl.no/joik>

Grewe-Volpp (2016). *Ecofeminisms, the Toxic Body, and Linda Hogans Power*. I H. Zapf (Red.), *Handbook of Ecocriticism and Cultural Ecology*. (s.208-225). Berlin/Boston: De Gruyter.

Kunnskapsdepartementet (2017) *Humaniora i Norge*. (Meld. St. 20 2016-2017). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-25-20162017/id2545646/sec7?q=b%C3%A6rekraft>

Mayer, Sylvia (2016). *World Risk Society and Ecoglobalism: Risk, Literature, and the Anthropocene*. I H. Zapf (Red.), *Handbook of Ecocriticism and Cultural Ecology*. (s.494-618). Berlin/Boston: De Gruyter.

Kandidatnummer 4985

Oxford English Dictionary (2018) *Ecocriticism*. Hentet fra:

<http://www.oed.com/view/Entry/59377?redirectedFrom=ecocriticism#eid1225713420>

Sagdahl, Mathias (2018) *Verdi*. I Store norske leksikon. Hentet fra: <https://snl.no/verdi>

Svennevig, Jan (2018) *Tekst*. I Store norske leksikon. Hentet fra: <https://snl.no/tekst>

Valkeapää, Nils-Aslak (2006) *Jorda, min mor*. Kautokeino: DAT